

over Niemeyers optreden waren dus nogal verdeeld. Hij echter liet zich niet van zijn doel afbrengen. Met voorbijzien van vrijzinnigen in evangelische en ethisch-orthodoxe kring, met terzijde-stellen van de belangen van de Friese NPB-afdelingen koos hij – met succes – voor de versterking van de modern-vrijzinnige richting in de Nederlandse Hervormde Kerk; vooreerst in Friesland, vervolgens nationaal. De provincie Friesland was een uitstekende uitvalsbasis. De Bond, althans het lutherse en remonstrantse deel, was daar zwak, het hervormde smaldeel daarentegen aanzienlijk.⁴⁷

Het is aan Niemeyers activiteiten te danken, dat reeds in het jaar 1906 door de ‘in orthodoxe kring welbekenden dr. J. Slotemaker de Bruïne’ gewezen kon worden op de herleving van het modernisme. ‘O, moge het waar zijn!, verzuchtte Niemeyer in reactie daarop, ‘en mogen de volgende jaren het ons duidelijk toonen, dat de Heer bezig is, de kerk weer aan de orthodoxie te ontnemen’.⁴⁸

Slot

In de tien jaren dat Niemeyer redakteur was van *Teekenen des Tijds* zette vooral hij de toon. Het ging erom een populair-wetenschappelijk tijdschrift uit te brengen, dat zich baseerde op de vrijzinnige godsdienstige beginselen. Die kwamen in de loop der jaren volop aan bod in de diversiteit aan onderwerpen en medewerkers. Van de verschillende *richtingen* in de vrijzinnigheid kan, zoals wij zagen, hetzelfde gezegd worden. Kortom, *Teekenen des Tijds* was een blad van, voor en door de vrijzinnigheid en voldeed daarmee aan de door de redactie geformuleerde uitgangspunten. Populair werd het tijdschrift niet: het telde in de loop van zijn bestaan slechts een luttel aantal abonnees en werd door leken maar matig gelezen.⁴⁹ Die kozen liever voor het ‘volksblad’ van de Nederlandsche Protestantenvbond, het reeds genoemde *Nieuw Leven*, dat met zijn 10.000 abonnees echt een plaats gevonden had in de kringen van de vrijzinnigheid. Zijn debiet moest het tijdschrift – zijns ondanks – dus voornamelijk vinden onder theologen, maar daar kreeg het te maken met de concurrentie van zowel het *Theologisch Tijdschrift* als *Teylers Theologisch Tijdschrift*. Deze tweeslachtige situatie werd al spoedig door Niemeyer onderkend. Vooral na de jaarvergadering van de Nederlandsche Protestantenvbond te Zutphen in oktober 1903 merkte hij, die *Teekenen des Tijds* eigenlijk als een

47. In 1909 was de situatie in Friesland als volgt: Hervormden, 97422 (m), 100233 (vr.); Remonstranten, 726 (m), 1190 (vr.); Evangelisch-Luthersen, 1318 (m), 1345 (vr.). Bron: *Uitkomsten der negende tienjaarlijkse Volkstelling in het Koninkrijk der Nederlanden*. (31. 12. 1909) III, 's-Gravenhage 1911. Illustratief voor het opereren van de vrijzinnigheid in Friesland is een aantal activiteiten van de vvH-afdeling Leeuwarden (eerste bestuursvergadering 20 juni 1904). Om in het kiescollege en het college van notabelen meer steun te krijgen werd aanvankelijk naar samenwerking gezocht met de NPB en de kiesvereniging ‘Evangelie en Gemeente’ van de evangelische richting. Ook deinsde men er niet voor terug vrijzinnige leden van de doopsgezinde gemeente – ten koste van de NPB – te benaderen om donateur van de vvH te worden. Archief vvH-afd. Leeuwarden, resp. ‘Inleiding’ en bestuursvergadering van 17 januari 1906. In: Gemeente-archief Leeuwarden.

48. C.J. Niemeyer, ‘Kroniek’. In: *TdT*, 8(1906)412-429, 414.

49. S.K. Bakker, ‘Over Vrijzinnig Protestantisch Christendom in Nederland’. In: *TdT*, 9(1907)22-53, 26.